

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

SPRENDIMAS

DĖL PAREIŠKĖJO VILNIAUS APYGARDOS TEISMO PRAŠYMO IŠTIRTI VILNIAUS UNIVERSITETO STATUTO NUOSTATŲ ATITIKTĮ LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI DALIES PRIĖMIMO IR JO DALIES GRAŽINIMO

2019 m. rugsėjo 4 d. Nr. KT22-S12/2019

Vilnius

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Elvyros Baltutytės, Gintaro Godos, Vytauto Greičiaus, Danutės Jočienės, Gedimino Mesonio, Vyto Miliaus, Daivos Petrylaitės, Janinos Stripeikienės, Dainiaus Žalimo,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

Konstitucinio Teismo tvarkomajame posėdyje apsvartė pareiškėjo Vilniaus apygardos teismo prašymą Nr. 1B-13/2019.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

1. Konstituciniame Teisme gautas Vilniaus apygardos teismo prašymas „ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo įstatymu (2014 m. gegužės 6 d. redakcija, TAR, 2014-05-20, Nr. 2014-05522) patvirtinto Vilniaus universiteto statuto 15 straipsnio 4 dalies nuostata „Ši sutartis pasibaigia paskutinę mokslo metų, kuriais tam darbuotojui sukaks 65 metai, dieną“ ir 9 dalies nuostata „Vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo (meno) darbuotojai gali dirbti Universitete, jeigu Senatas pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui. Tokia sutartis Senato sprendimu vieną kartą gali būti sudaroma pakartotinai“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui“.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

2. Pareiškėjas Vilniaus apygardos teismas prašo ištirti Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo įstatymu patvirtinto Vilniaus universiteto statuto (toliau – Vilniaus universiteto statutas

(2014 m. gegužės 6 d. redakcija)) 15 straipsnio 4, 9 dalyse įtvirtinto teisinio reguliavimo tiek, kiek nurodyta pareiškėjo, atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

3. Pareiškėjas dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijai į Konstitucinį Teismą kreipėsi sustabdęs apeliacine tvarka nagrinėjamą civilinę bylą, kurioje ginčas kilo dėl ieškovo atleidimo iš darbo pripažinimo neteisėtu.

Civilinėje byloje nustatyta, kad ieškovas nuo 1974 metų dirbo mokslo darbuotoju Matematikos ir informatikos institute, kuris 2010 metais buvo reorganizuotas prijungiant jį prie Vilniaus universiteto. 2003 m. sausio 2 d. su ieškovu buvo sudaryta terminuota darbo sutartis, pagal kurią ieškovas iki 2003 m. gegužės 31 d. paskirtas Matematikos ir informatikos instituto Duomenų analizės skyriaus vyresnioju mokslo darbuotoju. 2003 m. gegužės 28 d. darbo sutartis buvo pakeista nurodant, kad ji yra neterminuota, o ieškovas peratestuotas vyriausioju mokslo darbuotoju. 2008 m. gegužės 30 d. darbo sutartis dar kartą pakeista nurodant, kad ieškovas, laimėjęs konkursą, paskirtas vyriausioju mokslo darbuotoju iki 2013 m. gegužės 31 d. Ieškovui 2012 m. vasario 23 d. sukako 65 metai. Vilniaus universiteto rektoriaus 2013 m. balandžio 11 d. įsakymu darbo sutartis su ieškovu pratęsta nuo 2013 m. birželio 1 d. iki 2013 m. rugpjūčio 31 d. Vilniaus universiteto senatas 2013 m. birželio 11 d. nutarimu „Dėl vyresnių nei 65 metų Vilniaus universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo sutarčių pratęsimo“ nutarė nuo 2013 m. rugsėjo 1 d. pratęsti su ieškovu sudarytą darbo sutartį iki 2016 m. rugpjūčio 31 d., o 2016 m. birželio 14 d. nutarimu „Dėl vyresnių nei 65 metų Vilniaus universiteto dėstytojų ir mokslo darbuotojų darbo sutarčių“ pritarė, kad su ieškovu būtų sudaryta terminuota darbo sutartis nuo 2016 m. rugsėjo 1 d. iki 2018 m. rugpjūčio 31 d. Vilniaus universiteto kanclerio 2018 m. liepos 5 d. įsakymu ieškovas nuo 2018 m. rugpjūčio 31 d. atleistas iš pareigų Lietuvos Respublikos darbo kodekso 69 straipsnio 1 dalies pagrindu (suėjus sutarties terminui). Į teismą ieškovas kreipėsi manydamas, kad iš pareigų yra atleistas diskriminuojant jį dėl amžiaus, todėl prašė civilinės bylos nagrinėjimą sustabdyti ir kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4, 9 dalių nuostatų atitikties Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

Vilniaus miesto apylinkės teismas 2019 m. vasario 22 d. sprendimu ieškinį atmetė nusprendęs, kad atsakovas išnaudojo visas įstatyme numatytas galimybes pratęsti darbo santykius su ieškovu po to, kai jam sukako 65 metai, ir pažymėjo, kad 65 metai yra pensinio amžiaus riba, su kuria įstatymai sieja nemažos dalies pareigūnų, tarnautojų ir darbuotojų darbo santykių pasibaigimą, o duomenų apie ieškovo asmeninį diskriminavimą dėl amžiaus byloje nėra. Šis teismo sprendimas apskūstas apeliacine tvarka.

4. Pagal Konstituciją teismas į Konstitucinį Teismą gali kreiptis su prašymu iširti, ar Konstitucijai neprieštarauja ne bet koks įstatymas (jo dalis) ar kitas teisės aktas (jo dalis), o tik toks įstatymas (jo dalis) ar kitas teisės aktas (jo dalis), kuris turėtų būti taikomas to teismo nagrinėjamoje

byloje (2007 m. birželio 27 d. sprendimas). Pagal Konstituciją teismas neturi *locus standi* kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Konstitucijai neprieštarauja toks įstatymas (jo dalis) ar kitas teisės aktas (jo dalis), kuris neturėtų (negalėtų) būti taikomas to teismo nagrinėjamoje byloje (*inter alia* 2007 m. gegužės 22 d., 2007 m. birželio 27 d. sprendimai). Ši nuostata reiškia ir tai, kad teismas negali kreiptis į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti teisinio reguliavimo atitiktį Konstitucijai tada, kai tai nėra būtina jam nagrinėjant konkrečią bylą (2016 m. liepos 7 d. sprendimas).

5. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 67 straipsnio 2 dalies 5 punktą teismo nutartyje, kuria kreipiamasi į Konstitucinį Teismą, turi būti nurodyti teismo nuomonės dėl teisės akto prieštaravimo Konstitucijai teisiniai argumentai.

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad pareiškėjo pozicija dėl teisės akto (jo dalies) atitikties Konstitucijai pagal normų turinį ir (arba) reguliavimo apimtį turi būti nurodyta aiškiai, nedviprasmiškai, prašyme turi būti išdėstyti argumentai ir motyvai, pagrindžiantys pareiškėjo abejonę, ar teisės aktas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai (*inter alia* 2006 m. kovo 29 d., 2010 m. kovo 19 d., 2016 m. spalio 19 d. sprendimai). Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad iš Konstitucinio Teismo įstatymo 67 straipsnio 2 dalies 5 punkto kyla reikalavimas, kad teismai, argumentuodami savo prašyme pateiktą nuomonę dėl įstatymo ar kito teisės akto (jo dalies) prieštaravimo Konstitucijai, neapsiribotų vien bendro pobūdžio samprotavimais ar teiginiais, taip pat tuo, kad įstatymas ar kitas teisės aktas (jo dalis), jų manymu, prieštarauja Konstitucijai, bet aiškiai nurodytų, kurie ginčijami teisės aktų straipsniai (jų dalys, punktai) ir kiek, jų nuomone, prieštarauja Konstitucijai, o savo poziciją dėl kiekvienos ginčijamos teisės akto (jo dalies) nuostatos atitikties Konstitucijai pagrįstų aiškiai suformuluotais teisiniais argumentais (*inter alia* 2005 m. gruodžio 12 d. nutarimas, 2008 m. spalio 14 d., 2016 m. spalio 19 d. sprendimai).

II

6. Pareiškėjas Vilniaus apygardos teismas prašo ištirti, be kita ko, Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 9 dalies tiek, kiek nurodyta pareiškėjo, atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui.

6.1. Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 9 dalyje *inter alia* nustatyta:

„<...> Vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo (meno) darbuotojai gali dirbti Universitete, jeigu Senatas pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui. Tokia sutartis Senato sprendimu vieną kartą gali būti sudaroma pakartotinai.“

6.2. Grįsdamas savo poziciją dėl ginčijamo teisinio reguliavimo atitikties Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintam asmenų lygiateisiškumo principui, pareiškėjas teigia, kad minėtas reguliavimas teisinės pasekmės (galimybės sudaryti naują darbo sutartį ribojimą) sieja tik su Vilniaus universiteto dėstytojo ar mokslo (meno) darbuotojo amžiumi – 65 metais. Neatsižvelgiama į tai, ar

nurodytas darbuotojo amžius turi esminę įtaką jo profesiniams gebėjimams ir ar dėl tokio amžiaus darbuotojas negali toliau eiti savo pareigų (yra netinkamas jas eiti).

Savo abejonės dėl ginčijamo teisinio reguliavimo pareiškėjas taip pat grindžia oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis dėl Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laidojamos aukštųjų mokyklų autonomijos (*inter alia* 1994 m. birželio 27 d., 2002 m. vasario 5 d., 2011 m. gruodžio 22 d., 2018 m. birželio 29 d. nutarimai), *inter alia* dėl galimybės teisės aktais nustatyti minimalius kvalifikacinius reikalavimus mokslininkams (2007 m. gegužės 5 d. nutarimas), ir oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis dėl Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinto asmenų lygiateisiškumo principo (*inter alia* 2012 m. birželio 29 d., 2013 m. vasario 15 d., 2015 m. vasario 6 d., 2015 m. birželio 11 d., 2016 m. vasario 2 d. nutarimai).

Pareiškėjo manymu, ginčijamu teisiniu reguliavimu, įgyvendinant Konstitucijos 40 straipsnio 3 dalyje laidojamą aukštųjų mokyklų autonomiją, galimai pažeidžiamas Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas.

7. Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucijos 29 straipsnyje nustatyta:

„Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.

Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu.“

Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas Konstitucinis Teismas 2019 m. sausio 11 d. nutarime pažymėjo, kad jose įtvirtinto konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo turinys gali būti atskleistas tik aiškinant abi šio straipsnio dalis kartu. Todėl Konstitucijos 29 straipsnio 2 dalis negali būti suprantama kaip įtvirtinanti baigtinį nediskriminavimo pagrindų sąrašą; priešingu atveju būtų sudarytos prielaidos paneigti šio straipsnio 1 dalyje laidojamą visų asmenų lygybę įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms, t. y. pačią konstitucinio asmenų lygiateisiškumo principo esmę (2019 m. sausio 11 d. nutarimas).

Taigi pagal Konstitucijos 29 straipsnį yra draudžiama diskriminacija, *inter alia* dėl amžiaus.

8. Konstatuotina, kad pareiškėjo prašyme yra pateikti teisiniai argumentai, pagrindžiantys jo abejonės dėl Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 9 dalies nuostatos „Vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo (meno) darbuotojai gali dirbti Universitete, jeigu Senatas pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui. Tokia sutartis Senato sprendimu vieną kartą gali būti sudaroma pakartotinai“ atitikties Konstitucijos 29 straipsniui.

Vadinasi, ši pareiškėjo prašymo dalis atitinka Konstitucinio Teismo įstatymo reikalavimus ir yra priimtina.

III

9. Pareiškėjas taip pat prašo ištirti Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies tiek, kiek nurodo pareiškėjas, atitiktį Konstitucijos 29 straipsniui.

9.1. Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

„Jeigu dėstytojas ar mokslo (meno) darbuotojas antrą kartą laimi konkursą toms pačioms pareigoms eiti, su juo sudaroma neterminuota darbo sutartis. Ši sutartis pasibaigia paskutinę mokslo metų, kuriais tam darbuotojui sukaks 65 metai, dieną.“

Pareiškėjui abejonių kelia Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies nuostata, pagal kurią neterminuota darbo sutartis, sudaryta su dėstytoju ar mokslo (meno) darbuotoju, kai jis antrą kartą laimi konkursą toms pačioms pareigoms eiti, pasibaigia paskutinę mokslo metų, kuriais tam darbuotojui sukaks 65 metai, dieną. Taigi pareiškėjas ginčija Vilniaus universiteto statuto nuostatą, kuri reglamentuoja neterminuotos darbo sutarties pasibaigimo momentą.

9.2. Šiame kontekste pažymėtina, kad pareiškėjo ginčijama Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies nuostata įsigaliojo 2014 m. gegužės 21 d., tačiau iš pareiškėjo nagrinėjamos civilinės bylos medžiagos matyti, kad ieškovui 65 metai sukako 2012 m. vasario 23 d. Tuo metu dėstytojų ir mokslo darbuotojų skyrimo į pareigas tvarką reglamentavo Vilniaus universiteto statuto (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 34 straipsnis, kuriame buvo nustatyta:

„1. Universiteto dėstytojai ir mokslo darbuotojai į pagrindines pareigas skiriami viešo konkurso būdu ne ilgesnei kaip penkerių metų kadencijai. Kadencijos konkrečioms pareigoms eiti trukmę nustato Senatas. Konkurso nuostatus tvirtina Senatas. Jei kyla būtinybė, rektorius gali ne ilgesniam kaip vienerių metų laikotarpiui nepagrindinėms pareigoms priimti dėstytojus dirbti pedagoginį darbą.

2. Profesorius, laimėjęs konkursą trečiai kadencijai, įgyja teisę toliau be konkurso eiti šias pareigas Universitete, kol jam sukaks 65 metai.

3. Senato nustatyta tvarka gali būti rengiama neeilinė Universiteto dėstytojo ar mokslo darbuotojo atestacija. Neatestuotas dėstytojas ar mokslo darbuotojas atleidžiamas iš pareigų įstatymų nustatyta tvarka.

4. Vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo darbuotojai gali dirbti Universitete, jei Senatas pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui. Tokia sutartis Senato sprendimu gali būti sudaroma pakartotinai.

5. Į Universiteto ir jo kamieninių bei šakinių padalinių vadovų ar jų pavaduotojų pareigas gali būti renkami (skiriami) ne vyresni kaip 65 metų asmenys.“

9.3. Šiame kontekste pažymėtina, jog oficialiojoje Konstitucinio Teismo doktrinoje yra konstatuota, kad Konstitucijos 7 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad galioja tik paskelbti įstatymai, atsispindi teisės principas, jog paskelbti įstatymai galioja į ateitį ir neturi grįžtamosios galios (*lex retro non agit*). Taigi įstatymai taikomi tiems faktams ir pasekmėms, kurios atsiranda po šių įstatymų įsigaliojimo. Reikalavimas, kad paskelbti įstatymai galiotų į ateitį ir neturėtų grįžtamosios galios, – svarbi teisinio tikrumo prielaida, esminis teisės viešpatavimo, teisinės valstybės elementas (*inter alia* 1994 m. kovo 16 d., 2001 m. sausio 11 d., 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimai).

Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs ir tai, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, kitiems teisėkūros subjektams, *inter alia* tai, kad teisės aktų galia yra nukreipta į ateitį, įstatymų ir kitų teisės aktų grįžtamoji galia neleidžiama (*lex retro non agit*), nebent teisės aktu būtų sušvelninama teisinių santykių subjekto padėtis ir kartu nebūtų pakenkiama kitiems teisinių santykių subjektams (*lex benignior retro agit*) (*inter alia* 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. sausio 16 d., 2013 m. vasario 15 d. nutarimai); priimti įstatymai, panaikinantys veikos baudžiamumą ar sušvelninantys atsakomybę, turi grįžtamąją galią (*lex benignior retro agit*) (2001 m. sausio 11 d. nutarimas).

9.4. Šiuo atveju pareiškėjas, kreipdamasis su prašymu ištirti Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies nuostatos „Ši sutartis pasibaigia paskutinę mokslo metų, kuriais tam darbuotojui sukaks 65 metai, dieną“ atitiktį Konstitucijai, nepaaiškina, kodėl, atsižvelgiant į jo nagrinėjamoje byloje susiklosčiusią situaciją, jo nuomone, byloje aktuali ir taikytina būtent 2014 m. gegužės 6 d. redakcijos Vilniaus universiteto statuto 15 straipsnio 4 dalies nuostata, o ne Vilniaus universiteto statuto (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 34 straipsnyje nustatytas teisinis reguliavimas, galiojęs tuomet, kai ieškovui civilinėje byloje sukako 65 metai (t. y., kaip minėta, 2012 m. vasario 23 d.). Pareiškėjas nepateikia teisinių argumentų, kodėl jo nagrinėjamoje byloje nėra taikytina Vilniaus universiteto statuto (2002 m. balandžio 23 d. redakcija) 34 straipsnio 4 dalis, iš kurios matyti, jog vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo darbuotojai Vilniaus universitete taip pat galėjo dirbti tik turėdami Senato pritarimą, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui. Taigi, atsižvelgiant į tai, iš pareiškėjo prašymo nėra aišku, ar jis turi *locus standi* kreiptis į Konstitucinį Teismą dėl šios nuostatos atitikties Konstitucijai.

9.5. Konstatuotina, kad pareiškėjas nepateikia teisinių argumentų, pagrindžiančių jo abejones dėl Vilniaus universiteto statuto (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) 15 straipsnio 4 dalies tiek, kiek nurodyta pareiškėjo, atitikties Konstitucijai.

Tad ši pareiškėjo prašymo dalis neatitinka Konstitucinio Teismo įstatymo 67 straipsnio 2 dalies 5 punkto reikalavimų.

9.6. Jeigu prašymas (jo dalis) neatitinka Konstitucinio Teismo įstatymo 67 straipsnyje nustatytų reikalavimų, pagal Konstitucinio Teismo įstatymo 70 straipsnį jis yra grąžinamas pareiškėjui. Prašymo grąžinimas neatima teisės kreiptis į Konstitucinį Teismą bendra tvarka, kai bus pašalinti trūkumai.

Vadinasi, yra pagrindas grąžinti pareiškėjui Vilniaus apygardos teismui nurodytą prašymo dalį.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 22 straipsnio 3, 4 dalimis, 25, 28 straipsniais, 67 straipsnio 2 dalies 5 punktu, 70 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nusprendžia:

1. Priimti pareiškėjo Vilniaus apygardos teismo prašymą Nr. 1B-13/2019 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo įstatymu (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) patvirtinto Vilniaus universiteto statuto 15 straipsnio 9 dalies nuostata „Vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo (meno) darbuotojai gali dirbti Universitete, jeigu Senatas pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui. Tokia sutartis Senato sprendimu vieną kartą gali būti sudaroma pakartotinai“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui.

2. Grąžinti pareiškėjui Vilniaus apygardos teismui prašymą Nr. 1B-13/2019 ištirti, ar Lietuvos Respublikos Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo įstatymu (2014 m. gegužės 6 d. redakcija) patvirtinto Vilniaus universiteto statuto 15 straipsnio 4 dalies nuostata „Ši sutartis pasibaigia paskutinę mokslo metų, kuriais tam darbuotojui sukaks 65 metai, dieną“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui.

Šis Konstitucinio Teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Konstitucinio Teismo teisėjai

Elvyra Baltutytė

Gintaras Goda

Vytautas Greičius

Danutė Jočienė

Gediminas Mesonis

Vytas Milius

Daiva Petrylaitė

Janina Stripeikienė

Dainius Žalimas